

Fonden for Træer og Miljø 2020-21

Fonden for Træer og Miljø 2020-21

Eget forlag · København

2021

FONDEN FOR TRÆER OG MILJØ 2020-21

Forside:

Fonden for Træer og Miljø gav støtte til plantning af flere træer i Haderslev Kommune i anledning af 100 året for Genforeningen.

Redaktion: Henni Steffensen og Søren Fodgaard

Grafisk produktion: Leif Bolding

Tryk: ClausenGrafis

Udgivet af Fonden for Træer og Miljø

Reg. nr. i Fondsregistret: 000233

Indhold

Årsberetning 2019	6
Årsberetning 2020	8
Nye ”eksotiske” træer i Gerlevparken	12
Den Grønne Pris 2020 – Gerlevparkens Venner.....	16
Den Grønne Pris 2021 – Peter Friis Møller	18
Kontaktoplysninger	20

Årsberetning 2019

Ved repræsentantskabsmødet i 2019 trak Niels Juhl Bundgaard Jensen sig som formand for Fondens forretningsudvalg efter i de foregående år at have gjort en stor indsats for at sanere Fondens økonomi, så Fonden kunne fortsætte levedygtig. Kort forinden havde Niels besluttet ikke at lade sig genvælge som formand for Dansk Dendrologisk Forening, og den nye formand for foreningen Peter Hoffmann, overtog så posten som formand for forretningsudvalget.

ANSØGNINGER

Fondens formue har i 2019 givet et afkast på ca. kr. 200.000, hvilket er mindre end det halve af afkastet i 2018. Dertil kommer, at der har været indtægter på ca. kr. 130.000 relateret til Gerlevparken. Fondens sekretariatsleder Henni Steffensen vil fremlægge et mere detaljeret regnskab senere på mødet.

Der er – præcis som i 2018 – i alt indkommet fire ansøgninger, hvor vi i forretningsudvalget – også som i 2018 – har imødekommet to, og med det samme samlede beløb, kr. 50.000 kr.

Heraf er bevilget 10.000 kr. til det fortsatte arbejde med at udvikle Dansk Dendrologisk Forenings Træregister. Hans Erik Lund vil fortælle lidt herom bagefter. Desuden har vi bevilget kr. 40.000 til arkitekt Ulla Lunn som støtte til et projekt om en bog om eg, hvor synsvinklen snarere bliver kulturhistorisk end botanisk. De to ansøgninger, vi ikke har imødekommet, vedrørte begge restaureringsprojekter, som vi ikke mente kunne falde inden for de opstillede kriterier om støtte til formidlende formål.

Fondens helt klart altoverskyggende indsatsområde har været den fortsatte udvikling og drift af Gerlevparken, hvor vi senere i dag ved selvsyn vil opleve det store arbejde, der er gjort og gøres af Gerlevparkens Venneforening i samarbejde med Hans Erik Lund. Venneforeningens formand Sussie Staun Pallesen vil om lidt fremlægge en beretning om de initiativer og det arbejde, der er foretaget i Gerlevparken.

ÆNDRING AF FUNDATSEN

Vi er i en situation, hvor det er vanskeligt at få samlet kræfter om arbejdet i Fonden, det gælder både repræsentantskabet og forretningsudvalget. Vi har en stor organisatorisk struktur i forhold til de opgaver, som Fonden beskæftiger sig med, og det er nok medvirkende til vanskeligheden med at få tilstrækkeligt mange til aktivt at medvirke.

Den organisatoriske struktur er beskrevet i fundatsen for Fonden og kan derfor være vanskelig at ændre. Vi vil i et senere punkt på dagsordenen bede om repræsentantskabets tilslutning til, at vi med den fornødne juridiske bistand undersøger mulighederne for en justering af Fondens fundats. Målet er at fundatsen dels bliver mere tidssvarende, dels mere i overensstemmelse med det relativt beskedne økonomiske råderum Fonden har, og fremover må forventes at få, i kraft af størrelsen af de formueafkast, man vist stadig må regne med i en rum tid.

I Fondens forretningsudvalg har det i den forgangne periode været meget svært at samle medlemmerne, endsi

hovedet få kontakt med nogle af dem. Vi må erkende, at forretningsudvalget reelt har bestået af Hans Erik Lund og dets formand, med Henni Steffensen som sarringspartner og tovholder. Vi vil gerne benytte lejligheden til at takke både Hans Erik og Henni for deres store arbejde, som Fonden slet ikke kunne have været foruden.

GERLEVPARKEN

Gerlevparken er som nævnt Fondens helt dominerende aktivitet. Det er også i glimrende overensstemmelse med kriteriet om at støtte projekter om formidling om træer. Forretningsudvalget påtænker at få suppleret træsamlingen i parken, dels ved at genanskaffe nogle af de arter, som tidligere har stået i parken, men nu er forsvundet, dels ved at anskaffe nogle måske lidt mere specielle arter, som kan have en særlig interesse for publikum. Et eksempel på det sidstnævnte vil vi se senere i dag.

Men Gerlevparken var overhovedet ikke, hvor den er nu, hvis ikke det var for den skare af dedikerede Venner, som yder et helt enestående arbejde på fuldständig frivillig basis. Gerlevparken er tydeligvis et stort aktiv for denne gruppe af mennesker, men også for de mange besøgende, der efterhånden kommer. De besøgende viser også glæde ved parken med det temmelig store og jo ganske frivillige entrébeløb, der efterhånden er indkommet via Mobile Pay.

Det fortsatte arbejde med at drive og udvikle parken må være Fondens fremmeste opgave de næste mange år. Vi er så imponerede over den indsats, som Gerlevparkens Venner yder, og vi kan slet ikke takke dem tilstrækkeligt derfor.

*Af Katherine Richardson Christensen, formand
for Fonden & Peter Hoffmann, formand for
Fondens forretningsudvalg*

Årsberetning 2020

Covid-19 situationen bevirkede, at sidste års repræsentantskabsmøde måtte udsættes til afholdelse i august 2020, og der viste sig problemer med beslutningsdygtigheden. Dette bekræfter det presserende behov for ændringer i Fondens organisering, herom lidt senere.

For at få underskrevet regnskabet har det desuden været nødvendigt at lade to medlemmer udtræde af forretningsudvalget, som derfor har bestået af Hans Erik Lund, Sussie Staun Pallesen, Torben Leisgaard Jensen og mig. Vi er altid på alle måder støttet af Fondens sekretariatsleder, Henni Steffensen, som jeg allerede på dette sted vil rette en stor tak til. Uden dig ved jeg slet ikke, hvordan vi overhovedet skulle holde styr på det hele.

Covid-19 situationen har nok også været en medvirkende årsag til en temmelig lille aktivitet i Fonden. Der har været afholdt to fysiske møder i forretningsudvalget.

Vi holdt det ene møde sidste efterår, hvor vi besigtigede muligheder for bygningsmæssige forbedringer af forholdene i Gerlevparken, nemlig etablering af et handicap-toilet, og udvidelser af garagen til maskiner og af opholdsfaciliteter for de frivillige.

Vi holdt det andet forretningsudvalgsmøde i forgårs i forlængelse af et møde i Fondens bank, hvor vi drøftede fremtidige muligheder for placeringen af Fondens kapital muliggjort af nyligt forandrede bestemmelser herom. Men i øvrigt har forretningsudvalget så – fx i forbindelse med behandling af indkomne ansøgninger om tildeling af midler fra Fonden – kommunikeret pr. e-mail og telefon.

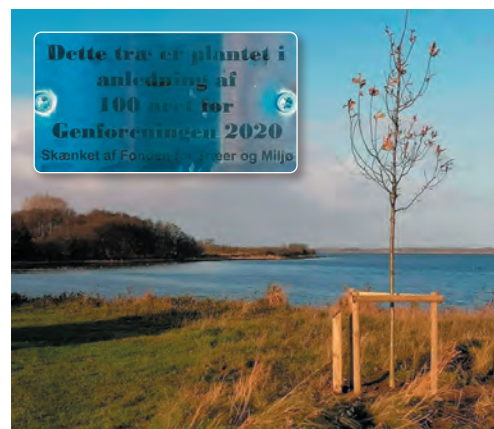
ANSØGNINGER

Siden sidste repræsentantskabsmøde har vi udefra modtaget fire ansøgninger om tildelinger fra Fonden, hvoraf vi har imødekommet to:

Den ene drejede sig om plantning af et træ i hvert af sognene i Haderslev kommune som markering af 100 året for genforeningen. Vi har støttet plantning af fire af disse træer, som så er blevet skiltet med, at de er doneret af Fonden. Det er en samlet bevilling på kr. 16.000.

Den anden var et projekt om udarbejdelse af et program til visualisering af hvordan plantning af forskellige træarter i et givet bymiljø vil udvikle sig over tid. Dette program skulle blive alment tilgængeligt, og der blev bevilget kr. 35.000 til udviklingen.

De to afviste ansøgninger drejede sig dels om restaurering af en allé ved et gods – et af forretningsudvalgets medlemmer har dog tilbudt at bidrage med lidt uformel konsulentbistand – dels var der en

Fonden for Træer og Miljø gav støtte til plantning af fire træer i Haderslev Kommune i anledning af 100 året for Genforeningen.

gruppe af studerende, som søgte om et tilskud til en pinsetur. Afvisningerne skyldtes, at disse ansøgninger ikke kunne siges at ligge inden for kriteriet om støtte til formidlende formål.

Vi har bevilget 20.000 kr. til den fortsatte udbygning af Dansk Dendrologisk Forenings Træregister. Desuden er der bevilget penge til skiltning af træer i Gerlevparken.

Fondens øvrige udgifter er dels gået til selve administrationen af Fonden, men også til vores hovedindsatsområde, nemlig drift og opgradering af Gerlevparken. Sussie Staun Pallesen, formand for Gerlevparkens Venner, vil om lidt redegøre nærmere for forholdene omkring Gerlevparken. Senere vil Henni Steffensen gennemgå hovedtrækkene af regnskabet.

ÅRSSKRIFT

Fondens årsskrift er de senere år udsendt i samtryk med Dendrologisk Årsskrift. Her har Jette Dahl Møller i en årrække fungeret som redaktør, men hun har af helbredsmæssige årsager været nødt til at afgive denne opgave. Redaktionen er nu overtaget af Søren Fodgaard, der også er redaktør af Dansk Skovforenings tidskrift, Skoven.

Der er – måske igen på grund af Covid-19 situationen – hidtil kun indkommet ganske lidt stof til dette sammentrykte årsskrift, så det har ikke været muligt at udsende det i år. Men vi håber på, at vi i begyndelsen af næste år kan udsende et samlet årsskrift for 2020 og 2021.

FONDENS OPGAVER

Mindre fonde har det generelt svært. Der kommer ikke meget afkast af kapitalen, ofte dækker afkastet ikke meget mere end

udgifterne bare ved at drive fonden. Det bevirker, at mange fonde for tiden søger og får bevilling til opløsning.

Det kunne man naturligvis også foreslå for Fonden for Træer og Miljø. Men det efterlader det spørgsmål: Hvad stiller man så op med Gerlevparken, som er Fondens ejendom. Hvem skulle dog have lyst til og mulighed for at videreføre driften af parken?

Svaret på dette spørgsmål må være, at ejerskab og drift af Gerlevparken netop er en opgave, som Fonden for Træer og Miljø har en passende størrelse til at kunne varetage som sit særlige indsatsområde. Drift af parken kan fortsat suppleres med muligheden for at drysse lidt småbeløb her og der til andre formål, som i bred forstand kan kaldes formidling om emner med relation til træer og miljø.

I mange år blev Gerlevparken vist snarere opfattet som en klods om benet end som et aktiv for Fonden. Men det er nu helt vendt om, fordi det med en fælles gigantisk indsats fra såvel medlemmer af dette repræsentantskab som af den store skare af frivillige i Gerlevparkens Venner er lykkedes at få Gerlevparken til at være et sted, som rigtig mange har glæde af, såvel de frivillige selv, som de besøgende, der nu kommer i stort antal til Gerlevparken, som nu fremstår smukkere end den har gjort i rigtig mange år.

Det, der nok trækker mest såvel i de frivillige som i de besøgende, er rosenparken, som rent faktisk ikke rigtig hører til den oprindelige idé med Gerlevparken. Men en fortsat restaurering med indplantning af enkelte nye træer i den gamle park vil forhåbentlig også kunne trække flere til også at komme i denne del af parken, og således stimulere interessen for træer og udbrede kendskabet hertil.

ÆNDRING AF FUNDATSEN

Som nævnt allerede på sidste repræsentantskabsmøde har Fonden for Træer og Miljø en organisering, som ikke svarer til hvad Fonden har af muligheder. Fundatsen – og dermed beskrivelsen af Fondens organisering – stammer fra en tid, hvor der var langt fl re midler at operere med, og derfor langt mere at tage stilling til.

De opgaver, som Fonden dengang gik ind i, har meget større spillere i øvrigt for længst overtaget, fx de nye storkommuner og andre meget større fonde – her tænker jeg ikke mindst på 15. juni Fonden. Der er reelt ikke megen grund til at have et repræsentantskab og møder som dette, og I tilstedeværende kan med rette spørge, hvad I dog skal komme for. Jo, I skal komme for at vælge et forretningsudvalg, som det alligevel kan være svært at få nogen til at indgå i. På den anden side er der jo spørgsmålet om, hvem der så fremover skulle nedsætte dette forretningsudvalg.

Vores plan er at ændre fundatsen, så repræsentantskabet, der nu udpeger et forretningsudvalg, afløses af et langt mindre repræsentantskab. Det nye repræsentantskab skal fx have 5 – nok i hvert fald højst 7 – medlemmer, så repræsentantskabet og forretningsudvalget bliver ét og samme, og vel så passende kunne kaldes en bestyrelse for Fonden.

Derved bliver der også kun én formand, og det vil vel være klart, at Dansk Dendrologisk Forening, som Fonden for Træer og Miljø jo er udsprunget fra, fortsat har en afgørende repræsentation i denne bestyrelse, herunder posten som formand. Det blev på sidste repræsentantskabsmøde påpeget, at det for at kunne opnå støtte fra anden side kan være afgørende, at alle medlemmer er demokratisk valgte. Det betyder at ingen – som det jo er tilfældet nu – er udpeget af institutioner.

Men proceduren er nu – efter at repræsentantskabsmødet i 2020 tiltrådte dette – at vi i forretningsudvalget udarbejder et forslag til en ændret fundats for Fonden. Målet er især en kraftig reduktion af størrelsen af repræsentantskabet, som så bliver en bestyrelse, men der kan også være andre – måske mindre forhold – som trænger til justeringer i den nuværende snart 50 år gamle fundats.

En sådan ændring af fundatsen skal naturligvis først tiltrædes af repræsentantskabet, men siden skal Civilstyrelsen godkende den. Egentlig beklager jeg, at vi ikke rigtig er kommet videre med dette spørgsmål siden vi bragte det på banen ved sidste repræsentantskabsmøde, og jeg kan nok ikke give Covid-19 situationen hele skylden.

Jeg håber, at ideen om at reducere repræsentantskabets størrelse, så det smelter sammen med forretningsudvalget, vil kunne blive vejen videre frem. Det bliver vel trods alt en så beskeden ændring af fundatsen, at den kan blive godkendt ikke bare i dette forum, men også er acceptabel for Civilstyrelsen. Alle må kunne se, at Fonden har et alt for stort hoved i forhold til en alt for lille krop.

TAK TIL GERLEVPARKENS VENNER

Men som det fremgår, har Gerlevparken også i den forløbne periode været Fondens absolutte fokuspunkt. Covid-19 situationen har naturligvis også besværliggjort aktiviteterne for Gerlevparkens Venner noget, men de frivillige har sørget for, at rosenhaven, plænerne osv. har fremstået særdeles smukke og velplejede, og der har også i det forløbne år været mange besøgende i parken.

Jeg vil på dette sted udtale en meget stor tak til de mange frivillige i Gerlevparkens Venner, som yder en kolossal indsats i parken året rundt. Ud over formanden glæder også nogle af de øvrige frivillige os med deres tilstedeværelse her i dag.

Der er tradition for, at de frivillige i Gerlevparkens Venner påskønnes på forskellig måde, fx med tilbuddet om at deltage i en udflugt. Når Covid-19 spøgelseset forhåbentlig snart er manet i jorden, håber jeg, at vi kan få genoptaget denne tradition. Jeg skal ikke undlade at nævne Hans Erik Lund, der på fuldstændig ulønnet basis fungerer som en slags koordinator på Fondens vegne for de mere overordnede arbejdsopgaver i Gerlevparken, men som så sandelig også selv tager del i den praktiske udførelse.

DEN GRØNNE PRIS

I forbindelse med repræsentantskabsmødet sidste år tildelte vi Fondens hædersbevisning kaldet ”Den Grønne Pris” netop til Gerlevparkens Venner som et bevis for vores store påskønnelse af det helt uundværlige arbejde, de udfører i Gerlevparken. Den Grønne Pris blev markeret ved, at et amerikansk tandpinetræ (*Zanthoxylum americanum*) blev givet til plantning i parken.

Denne usædvanlige art (ja, den findes vist ikke i det nationale arboret i Hørsholm) har to ting fælles med de roser, som vist er hovedinteressen for de fleste af Gerlevparkens Venner: Den dufter og den stikker! Men den er absolut ikke beslægtet med roser, løvets aromatiske duft nærmest af citronskal afslører, at den tilhører rudefamilien, som citrusfrugterne også gør. Det er tanken at bringe en lille artikel om slægten *Zanthoxylum* i det kommende årsskrift.

For tre år siden blev Den Grønne Pris tildelt Niels Riegels, Stensbygaard, som ligger på det allersydligste Sjælland. Han udtrådte da efter mange års medlemskab af repræsentantskabet, og hans plads blev overtaget af datteren Marie Riegels Melchior.

Her blev Den Grønne Pris markeret med plantningen af en lind, *Tilia henryana* på Stensbygaard. Jeg nævner dette for at informere dem, der ikke allerede måtte vide det, om at Niels Riegels afgik ved døden for ca. tre uger siden i en alder af 87 år.

*Peter Hoffmann,
formand for forretningsudvalget*

Nye ”eksotiske” træer i Gerlevparken

Tekst: Peter Hoffm nn. Foto: Hans Erik Lund

I de seneste par år, særligt i efteråret 2021, er der indplantet en række ikke-hjemmehørende træarter i Den Gamle Park. Træerne har det tilfælles, at de ikke er særligt almindeligt plantet her i landet – nogle må endda betegnes som decideret sjældne – men de er alle på forskellig måde interessante, det være sig botanisk eller kulturhistorisk.

Disse nyplantninger kan ud over at virke som et forskønnende element i Den Gamle Park forhåbentlig vække eller forstærke interessen for træer hos parkens gæster. Nogle kan måske blive inspireret til at plante et spændende træ i deres egen have, et træ, som naboen ikke har.

Nedenfor følger en oversigt med de 24 nye træer i alfabetisk rækkefølge og med en ganske kort beskrivelse.

Acer griseum, papirbarkløn, et ret lille træ med en smuk glat rødbrun bark, der afskaller i meget tynde flager. Kina.

Decaisnea fargesii (vist nu retteligen *Decaisnea insignis*), blåbælg, stor busk med opret og ikke særlig forgrenet vækst, som får blå pølseformede – efter sigende spiselige – frugter, der også har givet planten navnet ”død mands fin re”. Kina, Nepal, Myanmar.

Eucommia ulmoides, det eneste træ fra tempererede egne, der indeholder latex, kan demonstreres ved forsigtigt at rive et blad over, så de to halvdele stadig holdes sammen af små gummistreng. Kina.

Gymnocladus dioica, stennød, træets grenbygning har på tysk givet navnet Gewiechbaum, på engelsk kaldes det Kentucky coffee tree, fordi træets frø har været benyttet til kaffe erstatning af nordamerikanske nybyggere. Dobbeltfinnede blade, som kan blive op mod 1 m lange. Centrale og østlige Nordamerika.

Foran *Zanthoxylum americanum*, tandpinetræ, ærestræet for Gerlevparkens Venner og nu forsynet med navneskilt, står fra venstre mod højre de nyplantede *Tetracentron sinense*, *Trochodendron aralioides* og *Kalopanax septemlobus*.

Helwingia japonicum har små blomster, der sidder midt oven på bladene. Med en han- og en hunplante kan tillige fås små runde frugter sammesteds. Østasien.

Heptacodium miconioides ("Himlens syv sønner"), beslægtet med *Kolkwitzia amabilis*, dronningebusk, og med en ganske lys bark som denne. Blomstrer ikke før end i september med små hvide blomster, og hvis vind og vejr ikke ødelægger det, så sidder smukke rødlige bægerblade siden tilbage. Reintroduceret til Europa i 1980. Enkelte steder i det centrale og vestlige Kina.

Kalopanax septemlobus, har kraftigt tornede grene og store blade med op til syv lapper; man kunne næsten tro, det var en tropisk art. Østasien.

Koelreuteria paniculata, kinesertræ, får gule blomster og lysorange oppustede frugter. Der stod allerede et eksemplar i Gerlevparken, men dette nye ekstra eksemplar kommer fra Arboretet i Hørsholm og har særligt gode efterårsfarver. Kina, Japan, Korea.

+*Laburnocytisus 'Adamii'*, Adams guldrægn, hvor plustegnet viser, at det er en podningskimære, altså en podning, hvor to sammenpodede arter har blandet deres væv sammen. Den blev første gang frembragt i 1825 på en planteskole syd for Paris, muligvis ved en fejltagelse.

Nogle steder træder vævet fra den ene art, *Laburnum anagyroides* (guldrægn), igennem, og her kommer så gule blomster, andre steder træder den anden art, *Chamaecytisus purpureus* (purpurgyvel), igennem med små mørkerøde blomster, men i hovedsagen er blomsterne en noget ejendommeligt laksefarvet blanding. Planten er en kuriositet, og så afgjort mere speciel end smuk.

Leitneria floridan er meget sjældent plantet i Danmark, den har det næstletteste ved af alle arter. Kun balsatræet, som Thor Heyerdahls berømte flåde Kon-Tiki var bygget af, har et lettere ved. Sydøstlige USA.

Lindera obtusiloba busk med kønne tre-lappede blade med en smuk gul efterårsfarve. Kina, Japan, Korea.

Ved søen er nu plantet, fra venstre mod højre: *Leitneria oridana*, *Gymnocladus dioicus* og *Eucommia ulmoides*.

Liquidambar styraciflua 'Corky' står parat til at blive plantet.

Liquidambar styraciflua 'Corky', virginsk ambratræ, træ med meget smukke efterårsfarver. Denne selekterede sort har udprægede korkklister på de vandrette grene. USA, Mellemamerika.

Maackia fauriei (det rette navn er vist *Maackia floribunda*) kommer fra frø fra de træer, der står i Arboretet i Hørsholm. Disse stammer fra frø indsamlet på øen Cheju-do under Nordisk Arboretsudvalgs ekspedition til Sydkorea i 1976. Et fint lille træ, hvor bladene er lysende sølvgrå i udspring, og med en overvældende blomstring.

Nyssa sylvatica 'Jermyns Flame', skovtupelotræ, smukt blankt efterårsløv. Denne selekterede sort har en særlig god vækstform og flammende efterårsfarver. Østlige Nordamerika.

Parrotia persica 'Cherry Tips', papegøjebusk, ligner lidt et lille bøgetræ, ældre træer får smukt afskallende bark. Har nydelige efterårsfarver, der (måske) har givet den sit danske navn, som dog nok snarere beror på en misfortolkning af slægtsnavnet. Iran.

Phellodendron amurense, amurkorktræ, er et ret åbent træ med noget sparsom forgrening, den korkagtige bark benyttes af lokale fiskere til vod til deres net. Nordøstasien.

Ptelea trifoliata, læderkorne, et lille træ som måske ikke gør så meget væsen af sig, men få træer har blomster med en så dejlig duft. Nordamerika.

Parrotia persica 'Cherry Tips' er plantet, så dens efterårsfarver kommer til at fremtræde godt foran de stedsegrønne træer.

Rhamnus imeretina, kaukasisk korsved, er en stor busk eller lille træ med flo te store blanke blade. Kaukasus, Lilleasien.

Salix magnific, magnoliebladet pil, ingen pil har større blade. Blev fundet i 1909 af den berømte plantejæger Ernest Wilson, der fejlagtigt troede, det var en art af magnolia. Sydvestlige Kina.

Tetracentron sinense er et smukt træ, hvor bladene sidder enkeltvis på små dværgskud på de ældre grene. Veddet er meget særegent for et løvtræ, det er nemlig uden kar, og arten er tilsyneladende ikke særlig tæt beslægtet med nogen anden. Det plantede træ er udvalgt som ærestræ for modtageren af Den Grønne Pris 2022. Sydlige Kina og landene syd herfor.

Tetradium daniellii, bitræ, førhen *Euo-*
dia hupehensis. Den aromatiske noget pe-
troleumsagtige duft af løvet afslører dens
slægtskab med citrustræerne. Det danske
navn skyldes biernes aff ktion for træets
blomster. Kina, Korea.

Trochodendron aralioides, hjultræ, er et træ med stedsegrønne blade, og med små blomster, der sidder i en lille krans, som et hjul. Med samme vedtype som ovenfor omtalte *Tetracentron* regnes de to slægter undertiden til samme botaniske familie, selv om deres ydre kendetegn er meget forskellige. Korea, Japan, Taiwan.

Xanthoceras sorbifolium, guldhorn, en lille busk med hvide blomster med små gule ”horn” mellem kronbladene, og med rønneagtigt løv. Nordlige Kina, Korea.

Zanthoxylum americanum, tandpine-
træ, plantet til markering af Den Grønne
Pris 2020. Prisen blev uddelt til Gerlevpar-
kens Venner som omtalt i en anden artikel
i dette årsskrift.

Den Grønne Pris 2020: Gerlevparkens Venner

Af Peter Hoffmann

Fonden for Træer og Miljø har i en årrække uddelt Den Grønne Pris til enkeltpersoner eller grupper af personer, som har ydet en særlig indsats inden for Fondens fokusområder.

Ved Fondens repræsentantskabsmøde i 2020 afholdt på Gerlev Kro blev Den Grønne Pris givet til Gerlevparkens Venner. Det er et helt naturligt valg i betragtning af det omfattende frivillige arbejde den store skare af venner i snart en del år har udført i Gerlevparken, så den nu står så smuk og præsentabel som aldrig før, og derfor tiltrækker et stadigt voksende antal af besøgende.

TANDPINETRÆET

Fondens formand Katherine Richardson begrundede under mødet valget i en tale. I Gerlevparken blev hædersbevisningen efterfølgende markeret ved overrækkelsen af en *Zanthoxylum americanum*, et tandpinetræ (fig. 1), som siden er plantet som et ærestræ for Gerlevparkens Venner.

Gerlevparkens Venners arbejde og interesse er nok især koncentreret om rosenhaverne. Men at finde en rose at markere Den Grønne Pris med virkede vanskeligt, så i stedet blev der valgt en plante, som slet ikke er beslægtet med roser.

Men *Zanthoxylum* har alligevel noget tilfælles med roserne, nemlig en kraftig duft og mange skarpe torne! Det er løvet fra *Zanthoxylum*, der har en markant duft, nærmest af citronskal, hvilket afslører dens tilhørsforhold til familien Rutaceae,

rudefamilien, hvortil også citrusfrugtræerne hører.

Zanthoxylum ses praktisk talt aldrig i vores selv mest specialiserede planteskoler, og den findes heller ikke i særligt mange botaniske samlinger her i landet. De tre mest velkendte (vist snarere mindst ukendte) arter er de østasiatiske arter *Z. piperitum* (japansk peber) og *Z. simulans* (Sichuanpeber) – hvor navnene afslører anvendelsen af de små hårde frugter som et stærkt syrligt krydderi i det østasiatiske køkken – og for den nordøstamerikanske art

Fig. 1. *Zanthoxylum americanum*, tandpinetræet, i Gerlevparken. Foto: Hans Erik Lund

Fig. 2. *Zanthoxylum simulans*, Sichuan-peber, stamme med torne i forfatternes have. Foto: Peter Hoffman

Z. americanum, tandpinetræ, refererer navnet til, at indianerne tyggede frugter og kviste for at dulme tandpine.

Arter af *Zanthoxylum* benyttes også til bonsai, ofte er arterne så ikke specificerede, men den lille – og ikke rigtig hårdføre – art *Z. beecheyanum* med ganske små blade og en kroget vækst er blandt de anvendte til dette formål.

Zanthoxylum er en meget stor slægt. Den vokser i lidt lunere tempererede, i subtropiske og i tropiske egne overalt i verden, men som det gælder for rigtig mange andre slægter så findes den ikke i Europa.

Der er beskrevet op mod 800 arter, siden er en del blevet bestemt til at være synonyme, men der opereres vist stadig med et par hundrede arter. En fortsat revision af slægten vil sikkert reducere antallet yderligere. Fx inkluderes de ovenfor nævnte *Z. piperitum* og *Z. simulans* af nogle

taksonomer i arten *Z. bungeanum*, og *Z. americanum* bærer blandt andet også navnene *Z. fraxineum* og *Z. fraxinifolium*, refererende til de askelignende blade.

Zanthoxylum er i sandhed en meget uoverskuelig slægt, og der findes givetvis en del ukorrekt navngivne planter såvel i handlen som i samlinger. Så selv om man fra udenlandske (vist især hollandske) specialplanteskoler kan anskaffe sig vel henved tyve forskellige og nogenlunde hårdføre arter af *Zanthoxylum*, er det næppe sikkert, at de alle ved nærmere undersøgelse vil vise sig virkeligt at være forskellige.

Zanthoxylum er mindre træer eller buske, nogle er mere eller mindre klatrende. De fleste arter har mange skarpe torne, også på bladribberne. På ældre grene og stammer mister tornene efterhånden spiderne, og de omdannes til ejendommelige kegleformede udvækster, man får næsten associationer til ryggen på en krokodille (fig. 2). Blomsterne er grønlig, små og undseelige, frugterne er små som ærter, temmelig hårde, og de modner til rødlig og undertiden videre til næsten sorte farver.

Zanthoxylum er navngivet af Linné, efter græsk "xanthos", der betyder gul, og "xylon", der betyder træ, netop fordi kerneveddet hos nogle arter er gult. På dansk kaldes slægten ikke "gulved," for dette navn benyttes om en helt anden slægt, nemlig *Cladrastis*, men navnet "tandved" ses, selvfølgelig inspireret af tandpinetræet.

Linné var ikke helt heldig med stavingen, slægten burde jo være stavet med "X", og ikke med "Z", men i botanisk navngivning er reglen, at det først publicerede navn står ved magt, stavefejl eller ej, "bordet fanger."

Den Grønne Pris 2021: Peter Friis Møller

Af Peter Hoffmann

Min formandsberetning afsluttedes med omtale af Fonden for Træer og Miljøshædersbevisning kaldet ”Den Grønne Pris”. Og nu har jeg taget ordet igen for at meddele, at forretningsudvalget har besluttet, at Den Grønne Pris for 2021 overrækkes en person, som virkelig arbejder for det samme som Fonden, nemlig formidling til bredere kredse om træer. Denne person er faktisk til stede her, det er naturligvis Peter Friis Møller, som har været et indlysende valg for os.

De fleste af os har nok bøger stående i bogreolen, som Peter har været medforfatter til. Der er bl.a. tale om Danmarks Træer og Buske, Danmarks Skove – begge

skrevet i samarbejde med den navnkundige Henrik Staun, som i parentes bemærket modtog Den Grønne Pris i 1998 – og bindet om Skovene i bogværket *Naturen i Danmark* med Kaj Sand-Jensen.

Men vi husker også Peter for den store artikel (med den langvarige fødsel!) i Dendrologisk Årsskrift, som belyste spørgsmålet om Æren (ahorn, *Acer pseudoplatanus*) oprindeligt er indvandret naturligt til Danmark, eller om den først blev indført af de tyske skovfolk. En artikel, som typisk for Peter inddrager en række forskellige faglige områder, ikke mindst etymologiske studier. Peter holdt i forlængelse heraf et foredrag i Dendrologisk Forening.

Prismodtageren, Peter Friis Møller, viser rundt på Rungstedlund ved en ekskursion i 2020. Foto: Søren Fodgaard

Også på to relativt nylige ekskursioner i Dansk Dendrologisk Forening har vi oplevet en meget veloplagt Peter øse af sin meget vidtfavnende viden med inddragelse af alle tænkelige fagområder, nemlig i Draved Skov i Sønderjylland og senest sidste år på Rungstedlund.

Peter er i sandhed en formidlingens mester, og dette er så glimrende i tråd med Fondens formål at udbrede interessen og kendskabet til fagområder vedrørende træer. Den Grønne Pris er i bogstavelig forstand grøn.

Hædersbevisningen markeres med overrækkelsen af et træ, som modtageren kan plante på sin ejendom. I dit tilfælde, Peter, vil vi overrække dig en usædvanlig røn, *Sorbus scalaris* (nogle kalder den bjergrøn, på engelsk har den et mere

sigende navn, nemlig ”Ladder Rowan”). Den er usædvanlig ved de meget smalle mørkegrønne småblade, som står næsten vinkelret ud fra bladets hovednerve, og som derfor kan få træet til at ligne et nåltræ.

Denne røn er slem til at hybridisere, så der forekommer rigtig mange planter rundt omkring skiltet ”*Sorbus scalaris*” som ikke er artsægte. Vi skal sørge for næste gang, vi får lavet en ny forsyning af skilte til Gerlevparken, at vi også får lavet et skilt til dit nye træ, Peter.

Til slut vil jeg igen sige tak for den forbilledlige måde, hvorpå du i så mange sammenhænge udbreder kendskabet til træer. Du er i sandhed en værdig modtager af Fondens hædersbevisning ”Den Grønne Pris.”

Kontaktoplysninger

Katherine Richardson

Professor
Universitetsparken 15
2100 København
kari@sund.ku.dk

Peter Hoffman

Lektor
Helmsvej 20
2880 Bagsværd
post@peterhoffm nn.dk

Hans Erik Lund

Forstkandidat
Jagtvej 10
4040 Jyllinge
helund@helund.com

Sussie Staun Pallesen

Formand for Gerlevparkens Venner
Smedeengen 13
3630 Jægerspris
fgssp@icloud.com

Henni Steffense

Sekretariatsleder
Stensby Linie 13
4773 Stensved
post@fondenfortraerogmiljoe.dk

Torben Leisgaard

Planteskoleleder
Søbygårdsvej 15
8450 Hammel
tlj@wefri.dk

John Jensen klipper hø på overdrevet i Gerlevparken.
Foto: Hans Erik Lund

